

Priloga: Program državne javne službe na osuševalnih in namakalnih sistemih za obdobje od 1. januarja 2026 do 31. decembra 2028

Z agrarnimi operacijami se urejajo kmetijska zemljišča oziroma kmetijski prostor zaradi izboljšanja kmetijskih zemljišč oziroma izboljšanja pogojev obdelave. Med agrarne operacije se uvrščajo tudi hidromelioracije z osuševalnimi in namakalnimi sistemi.

Namen hidromelioracij kmetijskih zemljišč je, da se kmetijska zemljišča usposobijo za učinkovito kmetijsko pridelavo, pri čemer nadzorovano vplivamo na režim vode v tleh. Med ukrepe hidromelioracij se štejejo ukrepi namakanja in osuševanja kmetijskih zemljišč.

Namen osuševalnega sistema je odvajanje odvečne površinske in talne vode, ki onemogoča ali moti kmetijsko pridelavo. Tako kot vsak nenaraven sistem tudi ta za optimalno delovanje potrebuje redno vzdrževanje. Če tega ni, se lahko pojavijo težave, kot je ponovno zastajanje vode na površini in v tleh, kar negativno vpliva na kmetijsko pridelavo. Z osuševanjem povezane spremembe v tleh zajemajo izboljšanje zračnosti tal, višjo temperaturo tal, boljšo strukturo tal, večjo sposobnost zadrževanja vode v tleh, večjo nosilnost tal ter zmanjšana površinski odtok in erozijo. Te fizikalne spremembe v tleh izboljšajo rast rastlin tako, da omogočajo normalno kalitev, globlji razvoj korenin, daljšo vegetacijsko dobo in zmanjšujejo pozebo.

Pogost pojav suš, posledica podnebnih sprememb, močno vpliva na kmetijstvo, katerega temeljna naloga je zagotavljanje zadostne preskrbe prebivalstva z varno hrano, vendar pa mora pri tem opravljati tudi okoljsko funkcijo, to je ohranjanje kakovosti voda, tal, zraka in biotske raznovrstnosti. Vpliv podnebnih sprememb na kmetijsko pridelavo lahko zmanjšamo z gradnjo namakalnih sistemov in strokovno pravilnim namakanjem kmetijskih zemljišč, ki mora biti skrbno načrtovano. Če želimo v spremenjenih podnebnih razmerah doseči prehransko varnost s stabilno pridelavo varne, kakovostne in porabniku dostopne hrane, tega ni mogoče doseči brez namakanja vrtnin, nekaterih poljščin in trajnih kultur, ki ta ukrep prenesejo. Za uspešno namakanje so bistvenega pomena pravilna uporaba pravega oziroma optimalnega sistema namakanja – primerne tla, rastlinam in vremenskim razmeram, organizirana služba za izobraževanje kmetijskih svetovalcev, ki morajo znanje prenesti na kmetijske proizvajalce, ter čim natančnejša napoved namakanja.

Osuševalni in državni namakalni sistemi so bili zgrajeni po večini v 80. in 90. letih prejšnjega stoletja. Namenjeni so usposobitvi kmetijskih zemljišč za učinkovito kmetijsko pridelavo, tako da načrtno vplivajo na režim vlage v tleh. Osuševalne in namakalne sisteme opredeljuje Zakon o kmetijskih zemljiščih (Uradni list RS, št. 71/11 – uradno prečiščeno besedilo, 58/12, 27/16, 27/17 – ZKme-1D, 79/17, 44/22 in 78/23 – ZUNPEOVE; v nadaljnjem besedilu: ZKZ).

S sprejetjem Uredbe o načinu izvajanja javne službe upravljanja in vzdrževanja hidromelioracijskih sistemov (Uradni list RS, št. 31/14, 91/15) so vsi osuševalni in namakalni sistemi prešli v upravljanje javne službe upravljanja in vzdrževanja hidromelioracijskih sistemov. Javno službo že od leta 2012 opravlja Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije.

Državna javna služba na osuševalnih in namakalnih sistemih se opravlja na podlagi Zakona o kmetijstvu (Uradni list RS, št. 45/08, 57/12, 90/12 – ZdZPVHVVR, 26/14, 32/15, 27/17, 22/18, 86/21 – odl. US, 123/21, 44/22, 130/22 – ZPOmK-2, 18/23 in 78/23; v nadaljnjem besedilu: ZKme-1).

V Sloveniji je trenutno 327 osuševalnih sistemov. Državna javna služba na osuševalnih in namakalnih sistemih upravlja 252 osuševalnih sistemov, ki zajemajo 37.415,05 ha kmetijskih zemljišč. Državna javna služba na osuševalnih in namakalnih sistemih ima v upravljanju tudi 6 državnih namakalnih sistemov, ki obsegajo 366,35 ha kmetijskih zemljišč. Območja teh osuševalnih in državnih namakalnih sistemov, ki so bili uvedeni pred 1. januarjem 1999 in za katere so bili v letu 2015 s strani ministrstva,

pristojnega za kmetijstvo, potrjeni programi vzdrževanja za leto 2015, so bila leta 2019 potrjena z Uredbo o potrditvi območij osuševalnih in namakalnih sistemov (Uradni list RS, št. 63/19 in 132/23).

Na podlagi 49. člena Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o kmetijskih zemljiščih – ZKZ-E (Uradni list RS, št. 27/16) je v pripravi uredba o potrditvi območij državnih namakalnih sistemov in osuševalnih sistemov, ki so bili uvedeni pred 1. januarjem 1999 in za katere v letu 2015 s strani ministrstva, pristojnega za kmetijstvo, programi vzdrževanja za leto 2015 niso bili potrjeni, s katero se bo potrdilo predvidoma okrog 63 območij osuševalnih sistemov na približno 7.500 ha kmetijskih zemljišč.

Cilji državne javne službe na osuševalnih in namakalnih sistemih

Bistveni strateški cilj državne javne službe na osuševalnih in namakalnih sistemih je zagotavljanje nemotenega delovanja ter ohranjanje primerne vodnega režima na območju osuševalnih in namakalnih sistemov.

Z ustreznimi vzdrževalnimi deli na osuševalnih in državnih namakalnih sistemih se lahko zagotavlja ustrezen vodni režim v tleh in tako optimalne razmere za kmetovanje.

Kot kazalec spremljanja doseganja cilja se uporabi ocena stanja na vseh osuševalnih in vseh namakalnih sistemih. Trenutna ocena stanja je zadovoljivo in do konca izvajanja državne javne službe na osuševalnih in namakalnih sistemih se predvideva, da bo ocena stanja dobro. Ocena stanja je dobljena iz povprečja ocene stanja vseh osuševalnih sistemov, uteženo s površino, in ocene stanja namakalnih sistemov, uteženo s površino. Izračuna se po naslednji formuli:

Ocena stanja = (ocena stanja vseh osuševalnih sistemov, uteženo s površino + ocena stanja vseh namakalnih sistemov, uteženo s površino)/2

Na ravni strateškega cilja so opredeljene tri ocene stanja:

- slabo (do 3,0),
- zadovoljivo (od 3,1 do 3,9),
- dobro (nad 4,0).

Ocena stanja vseh osuševalnih sistemov in ocena stanja vseh namakalnih sistemov se pridobivata na letni ravni, in sicer kot povprečje ocen stanja vseh osuševalnih sistemov uteženo s površino, oziroma kot povprečje ocen stanja vseh namakalnih sistemov, uteženo s površino. Trenutna ocena stanja vseh osuševalnih sistemov je dobro. Ocena stanja vseh namakalnih sistemov je dobro. Na ravni vseh osuševalnih ali vseh namakalnih sistemov so opredeljene štiri ocene stanja:

- slabo (do 2,4),
- zadovoljivo (od 2,5 do 3,4),
- dobro (od 3,5 do 4,4),
- odlično (nad 4,5).

Ocena stanja posameznega osuševalnega ali namakalnega sistema se predloži po pregledu posameznega sistema in izvedbi vzdrževalnih del. Ocena izhaja iz aplikacije URBAR, kjer se ocenjuje vsak posamezen sistem. Ocene so podajajo na decimalno natančno. Ocene so naslednje:

- zelo slabo (ni v funkciji) (do 1,4),
- slabo (od 1,5 do 2,4),
- zadovoljivo (od 2,5 do 3,4),
- dobro (od 3,5 do 4,4),
- odlično (nad 4,5).

Ocena zelo slabo: pomeni, da sistem ni v funkciji in ne opravlja svoje naloge ter nima vpliva na vodni režim v tleh. V aplikaciji URBAR je to ocena do 1,4.

Ocena slabo: pomeni, da je vidno, da sistem na nekaterih mestih deluje, vendar na večini območja uporabe tega sistema ne deluje ter nima večjega vpliva na vodni režim v tleh. V aplikaciji URBAR je to ocena od 1,5 do 2,4.

Ocena zadovoljivo: pomeni, da sistem na večini območja deluje, prihaja do občasnih prekinitev delovanja, ustrezní vodni režim v tleh se ne slabša. V aplikaciji URBAR je to ocena od 2,5 do 3,4.

Ocena dobro: pomeni, da sistem deluje v celoti, občasno lahko pride do prekinitev, ustrezní vodni režim v tleh se ohranja ali celo izboljšuje. V aplikaciji URBAR je to ocena od 3,5 do 4,4.

Ocena odlično: pomeni, da sistem deluje nemoteno in je zagotovljen ustrezní vodni režim, tudi v slabših vremenskih razmerah (suša, dolgotrajno deževje). V aplikaciji URBAR je to ocena od 4,5.

Drugi cilji so opredeljeni v letnem programu upravljanja in posameznem programu vzdrževanja za osuševalni ali namakalni sistem

Financiranje državne javne službe na osuševalnih in namakalnih sistemih

Financiranje državne javne službe na osuševalnih in namakalnih sistemih se zagotavlja iz proračuna Republike Slovenije ali iz drugih virov ter z delnim ali celotnim plačilom uporabnikov storitev. Sredstva za vzdrževanje osuševalnih in namakalnih sistemov do terciarnega omrežja na podlagi ZKZ zagotavljajo lastniki oziroma zakupniki kmetijskih zemljišč znotraj osuševalnih ali državnih namakalnih sistemov v sorazmerju s površino zemljišč. Zbiranje sredstev za redno delovanje in vzdrževanje se izvaja na podlagi odmere Finančne uprave Republike Slovenije. Zbrana sredstva se porabijo izključno za namene vzdrževanja in rednega delovanja na posameznem osuševalnem ali namakalnem sistemu, v skladu s sprejetimi programi vzdrževanja. Sredstva za vzdrževanje, redno in investicijsko vzdrževanje, se lahko zagotavljajo tudi iz drugih virov.

Naloge državne javne službe na osuševalnih in namakalnih sistemih

Naloge državne javne službe na osuševalnih in namakalnih sistemih so opredeljene v 127. členu ZKme-1.

Upravljanje zajema naslednje naloge:

- načrtovanje in izvajanje upravljanja in
- priprava letnega programa upravljanja in letnega programa vzdrževanja.

Obrazložitev:

V skladu s programom javne službe se obseg nalog javne službe za posamezno leto določi z letnim programom upravljanja in programi vzdrževanja, ki jih sprejme izvajalec državne javne službe na osuševalnih in namakalnih sistemih. Letni program upravljanja izvajalec predlaga v soglasje pristojnemu ministrstvu in mora vsebovati: pregled stanja, navedbo pravnih podlag, opredeljene cilje nalog upravljanja in kazalnike za doseganje ciljev; aktivnosti ali naloge oziroma storitve upravljanja skupaj s predvidenim letnim obsegom dela; obseg in vire financiranja nalog upravljanja; dinamiko izvajanja letnega programa upravljanja.

Izvajalec pripravi program vzdrževanja za vsak osuševalni ali namakalni sistem posebej. Program vzdrževanja mora vsebovati: vrsto in obseg predvidenih vzdrževalnih del; opredeljene cilje opravljanja vzdrževanja; obseg in vire financiranja vzdrževanja; dinamiko izvajanja programa vzdrževanja.

- priprava letnih analiz in poročil za ministrstvo

Obrazložitev:

Vsakoletno izvajalec za pristojno ministrstvo pripravi letna poročila in analize svojega dela ter letna poročila o stanju osuševalnih in državnih namakalnih sistemov, ki jih ima v upravljanju. Izvajalec mora letno poročilo o upravljanju in vzdrževanju poslati pristojnemu ministrstvu najpozneje do konca februarja tekočega leta za preteklo leto. Ob tem navede tudi vse svoje predloge in opažanja.

Za potrebe statističnih evidenc izvajalec poroča o porabi vode na sistemu, o virih vode in sporoča druge podatke ter izpolni obrazce za Statistični urad Republike Slovenije (SURS), ki vključujejo podatke o porabi vode na sistemu, vire vode in druge podatke.

– nadzor nad delovanjem osuševalnih in državnih namakalnih sistemov ter strokovni nadzor pri izvedbi letnih vzdrževalnih del za te sisteme

Obrazložitev:

Izvajalec opravlja redne letne obhode v skladu s potrebami – npr. osuševalni sistemi v obdobju večjih deževij in namakalni sistemi v času namakanja. Izvajalec pristojno ministrstvo obvesti tudi o morebitnih nepredvidenih poškodbah oziroma pomembnih dogodkih na območju sistema in hkrati predlaga potrebne ukrepe za njihovo odpravo. O vseh ugotovitvah zapiše zapisnik oziroma uradni zaznamek. Strokovni nadzor nad izvajanjem nalog državne javne službe na osuševalnih in namakalnih sistemih izvaja ministrstvo v skladu z zakonom, ki ureja kmetijstvo.

– druge naloge na področju upravljanja hidromelioracijskih sistemov

Obrazložitev:

Pristojno ministrstvo v skladu s svojimi potrebami lahko izjemoma naroči tudi dodatne naloge, ki se vključijo v letni program upravljanja in letni program vzdrževanja. Za ta dodatna dela se pred izvedbo izvajalec in pristojno ministrstvo uskladita o predvidenem časovnem obsegu ter jih finančno ovrednotita.

Naloge rednega vzdrževanja osuševalnih sistemov:

- košnja ali mulčenje trave na brežinah jarkov;
- posek zarasti na brežinah jarkov (grmovje, drevesa s premerom debel do 20 cm);
- čiščenje cevni prepustov z odvozom materiala na deponijo;
- ročno čiščenje brežin jarka ob izlivki in čiščenje izlivke;
- zamenjava poškodovanih izlivk;
- čiščenje hidromelioracijskih jarkov (zakoličba in določitev nivelete jarkov, strojni izkop, odvoz v mikrodepresije na melioracijskem območju z načrtovanjem);
- podrahljanje ali krtičenje površin;
- druge naloge (na primer popravilo obstoječih poljskih poti).

Naloge rednega vzdrževanja državnih namakalnih sistemov:

- košnja trave;
- pregledi in redno vzdrževanje črpališč;
- pregledi in zagotavljanje rednega delovanja vozlišč, odzemnih jaškov, blatnikov in zračnikov;
- pregledi zasunov in hidrantov;
- sanacija pokrovov;
- vzdrževanje cevovodov – odprtih (mostovi);
- polnjenje in odzračevanje cevovodov;
- praznjenje namakalnih sistemov in konzerviranje črpališč;
- odstranjevanje mulja iz usedalnikov in filtrov;
- meritve katodne zaščite;
- vzdrževanje električne opreme črpališč;
- zimska zaščita črpalk in elektro omar;

– druge naloge (kot na primer popravilo obstoječih poljskih poti).

Dinamika izvajanja

Državna javna služba upravljanja in vzdrževanja na osuševalnih in namakalnih sistemih se mora izvajati neprekinjeno v celotnem obdobju, v skladu s triletnim programom državne javne službe na osuševalnih in namakalnih sistemih ter v skladu z letnim programom upravljanja in programi vzdrževanja.